

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1953

ΕΚΔΟΣΗ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ο ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ ποίηση ζήτησε νὰ ἀποχωριστεῖ ἀπ' ὅ,τι δὲν ἦταν αὐτὴ ἢ ἴδια. Γιατὶ οἱ ποιηταὶ παραδεχόνταν ὅτι τὴν οὐσία τῆς ποίησης τὴν ἀποτελοῦσε ἡ ἀναζήτησις αὐτῆς τῆς ποίησης. Καταφεύγουν στὴ μουσικὴ, στὰ μέσα πού χρησιμοποιεῖ ἡ μουσικὴ, στὶς λέξεις κι' ὄχι στὶς ἰδέες γιὰ νὰ μᾶς χαρίσουν τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση, μιὰ καινούργια φρικίαση. Ἐβλεπαν ὅτι ὡς τότε ἡ ποίηση βρισκόταν σὲ ἀδυναμία νὰ μεταδώσει στὸν ἀκροατὴ ὅ,τι καὶ ἡ μουσικὴ. Γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα τῆς μουσικῆς οἱ ποιηταὶ δοκίμασαν τὶς πιὸ τολμηρὰς ἀνανεώσεις τοῦ στίχου, ὅλα τὰ εὐρήματα τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς προσωδίας, καθελὶ πού πίστεβαν ὅτι θὰ τοὺς ἔδινε αὐτὸ πού ἐπεδίωκαν. Ὁ συμβολισμὸς δὲν εἶναι παρὰ ἡ μουσικοποίηση τῆς ποίησης, ἡ πρόθεσις νὰ ἔχουμε ἀπὸ τὴ γλώσσα τὰ ἴδια ἀποτελέσματα πού αἰτίες καθαρὰ ἠχητικὰς μᾶς προκαλοῦσαν. Σκοτεινότητα, ἰδιορρυθμία, ἀκαταστασία στὴ σύνταξη, ἀκανόνιστοι ρυθμοί, λέξεις μουσικὰς, σπάνιες, εἰκόνες συνεχεῖς, ἀγωνία στὴν ἔκφραση, μιὰ μυστικιστικὴ τέλος διάθεσις εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ποίησης αὐτῆς, πού σ' ἄλλους ποιητὰς γίνεται καθαρὴ μουσικὴ ἔκφρασις μὲ τὸ λόγον ἢ τὶς εἰκόνες, ἕνας ἐσωτερικὸς μουσικὸς μονόλογος, ἀκόμα μιὰ λεκτικὴ καὶ φραστικὴ ἀκροβασία καὶ σ' ἄλλους ἔχει μεταφυσικὸ περιεχόμενον.

Ὁ συμβολισμὸς στὴν τελευταία του ἀνάλυσις εἶναι ἡ ποίηση πού ὑποβάλλει, πού μᾶς γεμίζει ἀπὸ μιὰ ἀκαθόριστη θλίψη, πολὺ σπάνια ἀπὸ χαρὰ, ἔχει μέσα τῆς πολὺ γκρίζο, βροχὴ, φθινόπωρο κάτι τὸ ρευστὸ καὶ φευγαλέο, αὐτὸ πού σβήνει καὶ χάνεται, δίνει στὰ πράγματα σημασίαις ἀπροσδιόριστες, ὅλα εἶναι ὑπαινιγμὸς, τίποτα δὲν περιορίζεται σ' αὐτὸ πού εἶναι, δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ καταστάσεις ἀνάλογες μ' ἐκεῖνες πού προκαλεῖ ἡ μουσικὴ. Εἶναι ἀκόμα μιὰ ἄρνησις καὶ μιὰ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὶς καθιερωμέναις ὡς τὴν ἐμφάνισίν του μορφὰς ποιήσεως, ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὸν παρνασισμὸν κι' ἀπὸ κάθε νατουραλιστικὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου, ἡ ἰδανικοποίησις τοῦ κόσμου, ἡ ρομαν-

τικὴ ἔξαρσις τοῦ ἐγώ.

Καὶ ἡ συμβολικὴ πεζογραφία γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ ἀντίδρασις στὸ νατουραλισμὸν καὶ τὸ ρεαλισμὸν, ἀπὸ μιὰ διάθεσις τολμηρὴ καὶ ἀνανεωτικὴ τῶν πεζογράφων νὰ μεταφέρουν στοιχεῖα τῆς ποίησης στὸν πεζὸν λόγον. Ἡ συμβολικὴ ἢ ἡ μουσικὴ πεζογραφία εἶναι στὴν οὐσίαν πεζογραφία ποιητικὴ, λυρικὴ, ὑποκειμενικὴ. Ἐκφράζει τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον καὶ τὴν πραγματικότητα μουσικὰ, σὲ μιὰ ρευστῇ, θαμπῇ, φευγαλέα κατάστασι. Ὁ λόγος ἠχεῖ, θὰ λέγαμε, μουσικὰ, ἀπαλλαγμένον ἀπὸ τὸ πλαστικὸ βάρος καὶ τὴν λογικότητα τῆς λέξεως καὶ τῆς φράσεως. Ὑπάρχει σ' αὐτὴ περισσότερον μιὰ ἀτμόσφαιρα, μιὰ ροικὴ οὐσία, διαβαθμίσεις ἐντάσεως, ποικιλία ἀποχρώσεων, μιὰ ὕλη συναισθηματικὴ πού μουσικοποιεῖται.

Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς πεζογραφίας βρῆκε τὴν ὀλοκλήρωσίν του στὸ ποιητικὸ μυθιστόρημα. Τὸ «Φθινόπωρον» τοῦ Κ. Χατζόπουλου, εἰσηγητῆ τοῦ συμβολισμοῦ στὰ νεοελληνικὰ γράμματα, δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ποιητικὸ μυθιστόρημα ὅλο χρώματα, ἤχους καὶ συναισθήματα. Κανένα πρόσωπο ὀλοκληρωμένον, δομένον πλαστικὰ. Ἀπεικονίζονται μόνο οἱ ψυχικὰς καταστάσεις τῶν προσώπων θολὰς καὶ ἀσύλληπτες. Ἡ θάλασσα μὲ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸν κυματισμὸν τῆς συμβολίζει τὸ ρευστὸν, τὸ ἀτελείωτον, αὐτὴ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ κάθε σχῆμα. Καὶ σ' ὅλο τὸ ἔργον ἀπλώνεται ἡ εὐγένεια καὶ ἡ μελαγχολία τοῦ φθινοπώρου, ὁ θάνατος, ἕνας ἴσκιος καταθλιπτικὸς πού ὅλα τὰ κάνει σκοτεινὰ καὶ ἀξεδιάλυτα. Εἶναι σὰ ν' ἀκούμε μιὰ θλιβερὴ καὶ πένθιμη συμφωνία. Καὶ στὰ «Κύματα», τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸν μυθιστόρημα τῆς Βιρτζίνια Γούφ, ὅλα ἔχουν τὴν ῥοὴν τῶν κυμάτων, ὅλα χάνουν τὸ σχῆμα τους, τὸ κάθε τί κινεῖται καὶ ἐναλλάσσεται κι' ἀποκτάει μιὰν ὄψιν συμβολικὴν πού μᾶς προσφέρει ἡ ἀμπωτὴ καὶ ἡ παλίρροια τῶν συναισθημάτων ἀνάλογα μὲ τὸν ρυθμὸν τῶν συγκινήσεων τῆς κάθε στιγμῆς. Κ' ἐδῶ σύμβολον ἢ θάλασσα, ὁ ρυθμὸς, ὁ κυματισμὸς πού τὸν παρακολουθεῖ νομίζει κανεὶς ὅτι ἐσωτερικὸς κόσμος τῶν ἡρώων τοῦ μυθιστορήματος. Καὶ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Φῶλκνερ

«Ἦχος καὶ μανία» εἶναι ἓνα ἔργο πολὺ-πλοκο. Ὑπάρχει σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο τὸ ἐπιφανειακὰ χωρὶς μορφή ἕνας πλοῦτος ψυχολογικῶν παρατηρήσεων ἀτέλειωτος, μιὰ ἀτμόσφαιρα μυστηριώδους φρίκης ὅπου ἐκδηλώνονται οἱ ταραγμένες ψυχές τῶν προσώπων του. Ἡ ἀφήγηση ξετυλίγεται μουσικὰ μὲ τὴν χρησιμοποίησιν θεμάτων ποὺ παίζονται ἀνάμεσα στὸ ὑφάδι τῆς σύνθεσης καὶ ποὺ τὰ πραγματοποιεῖ ὅπως οἱ ἔμπροσθεν συνθέτες. Ὁ ἐσωτερικὸς ρυθμὸς του εἶναι καθαρὰ μουσικός.

Τὸ ποιητικὸ μυθιστόρημα, ὅπως καὶ ἡ ποίηση, δὲν ἔχει κύριον σκοπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν παρατήρησιν, ἀλλὰ τὸ συναίσθημα, τὸ «κατ' ἐξοχήν» ἐσωτερικὸ συναίσθημα. Στρέφεται στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπον, ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴ τῶν προσώπων, ἐπιχειρεῖ νὰ ἐμφανίσῃ τὸν ἀστάθμητον κόσμον τῶν ποικίλων συναισθημάτων, νὰ ἀπεικονίσῃ, διαδοχικὰ, ἀποσπάσματα ψυχικῶν καταστάσεων. Τὰ πρόσωπα τίς περισσότερες φορές γίνονται ἀπλὲς σκιές, κάτι τὸ ἀόριστον καὶ τὸ ἀσύλληπτον, μιὰ «ψυχικὴ οὐσία προσωποποιημένη».

Οἱ μυθιστοριογράφοι ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν ποιητικὴν μέθοδον, ὅπως κ' οἱ ποιηταί, κλείνονται στὰ πιὸ κρυφὰ καταφύγια τῆς ὑπαρξῆς τους, μόνοι μὲ τὸν ἑαυτὸν τους, καὶ τίς πιὸ πολλὰς φορές μονολογοῦν. Ἐκεῖ ἡ ζωὴ τους ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῶν πραγμάτων. Κι' ὅταν μᾶς δίνουν τὸ ἐξωτερικὸ στοιχεῖον, τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητά, μᾶς τὴν δίνουν ἄυλη, ρευστὴ, μουσικὴ, μ' ἓναν τρόπο ζωγραφικόν, σκεπασμένη συχνὰ ἀπὸ τὸ μυστήριον τοῦ μυστικοῦ. Μᾶς μεταφέρουν ἀδιάκοπα στὴ μαγικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ὄνειρου. Ἡ ζωὴ εἶναι γι' αὐτοὺς ἓνα θαῦμα καὶ μιὰ ἔκστασις. Τὰ πρόσωπα ποὺ δημιουργοῦν δὲν ἔχουν τίποτα τὸ συγκεκριμένον, δὲν εἶναι τύποι, χαρακτηρηστικὸι. Δὲ βρίσκουμε στὴν ἀπεικόνισίν τους οὔτε μιὰ περίληψιν ἀπ' αὐτά, παρὰ μονάχα ἐνδείξεις. Οὔτε ἀναφέρουν ἀκριβῶς ὅσα λέν ἢ ὅσα κάνουν. Νομίζει κανεὶς ὅτι οἱ μυθιστοριογράφοι αὐτοὶ ζητᾶν νὰ ἐκφράσῃ τὴν σιωπὴν, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐκφράζεται, τὸ μυστήριον τῆς ἐσωτερικότητος, τὴν σιωπηλὴν κίνησιν καὶ τῆς σκιάς, ὅτι εἶναι ὄνειρικόν, χαοτικόν, μουσικόν, θέλουν νὰ μᾶς δώσουν τὴν «ἀδιάκοπον μελωδίαν τῆς ἐσωτερικῆς μας ζωῆς».

Ἔτσι οἱ ποιητικοὶ πεζογράφοι δὲν ἀρκοῦνται νὰ περιγράψῃ τὰ πράγματα, νὰ δώσουν ἓνα «θλιβερὸν ἀπολογισμὸν ἀπὸ τίς γραμμὰς καὶ τίς ἐπιφάνειάς τους». Πρέπει νὰ φτάσῃ, ὅπως γράφει ὁ Προύστ, ὡς τὰ βαθύτερα σημεῖα, ὅπου κεῖται ἡ ἀλήθεια, τὸ πραγματικὸν σύμπαν, ἡ αὐθεντικὴ μας ἐντύπωσις. Καὶ μόνο μὲ τὴν ἀνάμνησιν τὴν ἀπαλλαγμένην ἀπὸ κάθε τί τὸ ἀτελὲς στὴν ἐξωτερικὴν του σύλληψιν, τὴν ἀγνή

καὶ τὴν ἐξαυλωμένην, τὴν λυτρωμένην ἀπὸ τὴν χρονικὴν κατάταξιν μποροῦμε νὰ πλησιάσῃ σ' ἓνα παρὸν καὶ ν' ἀνακαλύψῃ σ' αὐτὸ ἀλήθειαι ποὺ διαφορετικὰ, βέβαια, θὰ ἔμεναν θαμμένες καὶ ἀγνωστες. Χρησιμοποιοῦν δηλαδὴ, σὲ μιὰ ἀναλογία ἀσύγκριτα πλουσιώτερη ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν τεχνικὴν τοῦ κλασσικοῦ μυθιστορήματος, τὸ συναίσθημα, τὴν συγκίνησιν, τὴν εἰκόνα καθὼς ἀναζητᾶν τοὺς μυστικὸς νόμους ποὺ διέπουν καὶ ρυθμίζουν τίς πράξεις μας. Εἶναι συχνὰ σὰ νὰ χάνουν τὴν συνείδησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Μεταγράφουν συνεχῶς τὴν ἐσωτερικὴν πραγματικότητά. Τὰ πάντα γίνονται λεπτά, αἰθέρια, ἀποκτοῦν ὄψιν μαγικὴν στὸ ἔργο τους.

Στὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιητικὰ μυθιστορήματα, γιὰ νὰ μὴ ποῦμε σὲ ὄλα, ὑπάρχει διάχυτη μιὰ μελαγχολία καὶ μιὰ ἀπαισιοδοξία τίς πιὸ πολλὰς φορές βαρεῖα καὶ καταθλιπτικὴ. Ὑπάρχει, ὅπως γράφει ὁ Ζαλοῦ γιὰ τὸ ἀγγλικὸν μυθιστόρημα, αὐτὴ ἡ μουσικὴ, αὐτὴ ἡ ἀνάλαφρη ἀχλύς, ποὺ τυλίγει τὸ κάθε τί, αὐτὴ ἡ προέκτασις πέρα ἀπὸ τίς ψυχὰς ἀπὸ ὅ,τι ἔχουν πιὸ προφητικόν, πιὸ παλιόν, πιὸ θεῖον, αὐτὴ ἡ ἀνθησις τοῦ πόνου, τῆς τρυφερότητος καὶ τῆς λαχτάρας, ποὺ κυματίζει γύρω ἀπὸ μερικὰ πλάσματα, ἀπὸ κάποια τοπία, ἀπὸ κάποιαι συγκινήσεις, ἀπὸ κάποιαι ἀναμνήσεις, κάποιαι εἰκόνες σὰν ἀπόσταγμα παρμένο ἀπὸ τὰ γεράματα τῶν ῥόδων».

Διαβάζοντας τὰ μυθιστορήματα αὐτὰ ἀντικρῶνουμε ἓναν κόσμον ἐντελῶς διαφορετικόν ἀπὸ κείνον ποὺ ξέρουμε. Εἶναι ὁ κόσμος τῆς ὑποβολῆς καὶ τῆς ἀτμόσφαιρας, ὁ κόσμος τῶν αἰθέριων ψυχικῶν καταστάσεων, ἓνας κόσμος ὄλο χρῶμα καὶ φῶς ἢ ὀμίχλη καὶ σκιὰ καὶ πίσω ἀπ' αὐτὰ ὑπάρχει συχνὰ μιὰ ἀπέραντη ἔκτασις πόνου, εἶναι ὁ κόσμος τῆς ποίησης.

Ἡ Βιρτζίνια Γούφ, ποὺ τὸ μυθιστορηματικὸν τῆς ἔργο ἀποτελεῖ τὸ καλύτερον δεῖγμα τῆς συμβολικῆς ἢ μουσικῆς πεζογραφίας καθορίζει ὡς ἐξῆς τὸ ποιητικὸν μυθιστόρημα: «Ἄς τολμήσῃμε νὰ ἐκφράσῃμε τὴν γνώμην, ὅτι γιὰ μᾶς αὐτὴ τὴ στιγμή ἢ μορφή τοῦ μυθιστορήματος, ὅπως τὴν ξέρουμε, τίς περισσότερες φορές βρίσκειται πολὺ μακρὰ ἀπ' αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε καὶ ποὺ εἶτε ζωὴ εἶτε πνεῦμα τὸ ὀνομάζουμε εἶτε ἀλήθεια εἶτε πραγματικότητά, αὐτὸ, τὸ οὐσιαστικόν, ὄλο φεύγει καὶ δὲ θέλει νὰ φορεῖ πιά τὰ κακοραμμένα ρούχα ποὺ τοῦ δίνουμε. Τόσος κόπος γιὰ νὰ ἀποδείξῃμε τὴν στερεότητά τῆς ὑπόθεσης, τὴν ὁμοιότητά τῆς μὲ τὴν ζωὴν δὲν εἶναι μόνο κόπος χαμένος, ἀλλὰ κόπος κακὰ τοποθετημένος καὶ μάλιστα τόσο πολὺ ποὺ νὰ θαμπώνει καὶ νὰ σβήνει τὸ φῶς τῆς γνώσης... Ἄς πάρῃμε ἓνα συνειθισμένον πνεῦμα σὲ μιὰ συνειθισμένη μέρα. Τὸ πνεῦμα δέχεται χιλιάδες ἐντυπώ-

σεις ἀσήμαντες, φανταστικές, ἢ δυνατές σὰ νὰ ἴναι χαραγμένες μὲ ἀτσάλι. Ἔρχονται ἀπὸ κάθε μεριά σὰν ἀσταμάτητη βροχὴ ἀπὸ ἀμέτρητα άτομα καὶ καθὼς πέφτουν καὶ καθὼς διαμορφώνονται μέσα στὴ ζωὴ τῆς Δευτέρας ἢ τῆς Τρίτης ὁ ἦχος τους ἀκούγεται διαφορετικὰ ἀπὸ ἄλλοτε. Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι μιὰ σειρά ἀπὸ λυχνίες τοποθετημένες συμμετρικά. Ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ φωτεινὴ ἀκτινοβολία, ἕνας μισοδιάφανος πέπλος ποὺ μᾶς τυλίγει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς συνείδησης ὡς τὸ τέλος. Ἀποστολὴ τοῦ μυθιστοριογράφου εἶναι νὰ φανερώσει αὐτὸ τὸ ἀστατό, ἀγνωστό καὶ ἀπροσδιόριστο πνεῦμα, ὅσο ἀπατηλὸ καὶ πολὺπλοκο κι' ἂν εἶναι ἀνακατεύοντας ὅσο μπορεῖ λιγότερα ἐξωτερικὰ καὶ ξένα στοιχεῖα.»

Νομίζω ὅτι τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ὁ καλύτερος ὁδηγὸς ὄχι μόνον γιὰ κείνον ποὺ θέλει νὰ μελετήσῃ τὸ ἔργο τῆς Γούφ, μὰ καὶ γιὰ κείνον ποὺ θέλει νὰ ἔχει μιὰ γενικὴ ἰδέα τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μορφῆς τοῦ ποιητικοῦ μυθιστορήματος καὶ γενικὰ τῆς συμβολικῆς πεζογραφίας ποὺ παρουσιάζουν φυσικὰ τὴν ποικιλία ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ κάθε δημιουργοῦ. Ἡ Γούφ ζητάει νὰ βρεῖ σύμβολα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ νὰ δημιουργήσῃ σκηνές, νὰ ὑφάνει σχέδια εἰκόνων καὶ αἰσθημάτων ποὺ ἔχουν κάτι ἀπὸ αὐτὸ τὸ δράμα ποὺ πάντα ξεφεύγει πρὶν προφτάσῃ κανεὶς νὰ τὸ συλλάβῃ, τὸ ὄραμα ἑνὸς κόσμου κ' ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ ὑπάρχει μέσα στὸ ὄνειρο. Ἐγκατάλειψη τῆς πλοκῆς, ἔκφραση τῆς ψυχῆς. Διαβάζοντας τὸ ἔργο της εἶναι σὰ ν' ἀκούῃς ἕνα τέλειο μουσικὸ κομμάτι, ὅπου στὸ τέλος ἡ ἱκανοποίησις τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ πνεύματος γίνεται ἀπόλυτη. Ὑπάρχει ἕνας ρυθμὸς ποὺ προχωρεῖ καὶ παίρνει ὅλες τὶς ποικιλίες, μιὰ θλίψη καὶ μιὰ προσδοκία συχνὰ γιὰ κάτι ποὺ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ φτάσῃ ἢ νὰ τὸ ξαναβρεῖ, γιὰ κάτι τὸ ἀνέφικτο ἢ ἕναν χαμένο Παράδεισο, τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μυστήριό του, ὁ θάνατος μὲ τὸ μυστήριό του, ὁ ἔρωτας μὲ τὸ μυστήριό του ποὺ πότε μεταμορφώνουν τὴ ζωὴ μὲ τὴ φλόγα τους καὶ πότε τὴν ξεσχίζουν σὰ θηρία, ἢ λαμπρὴ ἐπιφανειακὴ ἀκτινοβολία τοῦ κόσμου κι' ὁ τρόμος μὲ τὴν ἀπελπίσιαν ποὺ κρύβονται κάτου ἀπ' αὐτὴ. Τολμηρὰ ταξίδια στὴ χώρα τοῦ ἀνέκφραστου.

Τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ μυθιστορήματος καθὼς διαπιστώνει ἡ κριτικὴ, εἶναι στὴν οὐσία μιὰ προέκταση τῆς ἀφηγηματικῆς λυρικῆς ποίησης ὅπως τὴ δίνουν οἱ ρομαντικοὶ ποιηταὶ ὅταν ἐπιχειροῦσαν νὰ γράψουν ἀφηγηματικοὺς στίχους. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἡ ποίηση ποὺ εἶχε μέσα της ἀ-

φηγηματικὰ στοιχεῖα παρακμάζει, γιὰτὶ οἱ ποιηταὶ ζητᾶν νὰ καθαρῖσουν τὴν ποίηση ἀπὸ κάθε ξένο στοιχεῖο, ἀπὸ ὅ,τι δὲν εἶναι ἡ οὐσία τῆς ποίησης, τὸ ρόλο τῆς ἀφηγηματικῆς ποίησης παίρνει τὸ ποιητικὸ μυθιστόρημα. Ὑπάρχει, νομίζω, μιὰ ἐσωτερικὴ συγγένεια ἀνάμεσα στὴν ποίηση τοῦ Ἐλιοτ καὶ στὰ μυθιστορήματα τῆς Γούφ ἀκόμα καὶ τοῦ Φῶλκνερ καὶ τοῦ Τζόυς, ὅσο κι' ἂν δεχτοῦμε ὅτι ὁ κάθε ἀληθινὸς συγγραφέας διατηρεῖ τὰ δικά του ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ. Ἐπειτα ἡ ποίηση εἶναι τὸ πιὸ κατάλληλο μέσο γιὰ τὴν τεχνικὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ μονόλογου.

Τέλος, στὰ χρόνια τοῦ μεσοπόλεμου κυρίως, ἡ ποίηση στάθηκε μιὰ διαρκὴς πρόκληση γιὰ τοὺς μυθιστοριογράφους ποὺ ζητοῦσαν νὰ ἀνανεώσουν τὴν πεζογραφία. «Ὁ μυθιστοριογράφος πρέπει νὰ δίνει μεγάλη προσοχὴ στὶς λέξεις, γράφει ἢ λέει, σ' ὅλες τὶς λέξεις κάθε φράσης, σ' ὅλες τὶς φράσεις, σ' ὅλες τὶς παραγράφους, σ' ὅλους τοὺς ρυθμοὺς τοῦ πεζοῦ λόγου ποὺ εἶναι συχνὰ τόσο λεπτοί, ὅσο καὶ οἱ ρυθμοὶ τῆς ποίησης. Τὸ ἀληθινὸ μυθιστόρημα ἔχει τὶς ἴδιες ἀπαιτήσεις μὲ τὴν ποίηση. Γεννιέται ἀπὸ τὴν εἰκόνα ἢ τὶς σκόρπιες εἰκόνες οἱ ὁποῖες βρίσκονται μέσα στὸ ὕλικό ποὺ ἔχει μπροστά του ὁ συγγραφέας. Ὅταν ἔρθῃ ἡ στιγμή καὶ κανεὶς δὲν ξέρεῖ πότε οἱ εἰκόνες αὐτὲς θ' ἀρχίσουν νὰ εἶναι γόνιμες, νὰ φωτίζονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, νὰ συμπυκνώνονται καὶ νὰ σχηματίζονται ἀναμεταξύ τους σχέσεις ποὺ ὡς ἐκεῖνη τὴν στιγμή δὲ μπορούσε κανεὶς νὰ τὶς ὑποπτευθεῖ». Βλέπουμε λοιπὸν ὅτι τὸ ποιητικὸ μυθιστόρημα βασίζεται περισσότερο στὴ φαντασία καὶ τὴ διαίσθηση κι' ἀκολουθεῖ τ' ἀχνάρια μιᾶς ποίησης ποὺ ἔχει τὶς ρίζες της στὴ ζωὴ. Ἀπεικονίζοντας τὶς φευγαλέες καὶ τόσο διαφορετικὰ χρωματισμένες ἐσωτερικὲς καταστάσεις καὶ τὶς διαφορετικὲς στιγμὲς τῆς ἐσωτερικῆς μας ζωῆς, ζητώντας νὰ ἐκφράσῃ τὴ συμφωνία ποὺ παίζεται στὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ μας, νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο, ἀπὸ τὰ δεσμά τῆς καταθλιπτικῆς πραγματικότητας, γλυστράει στὴν περιοχὴ τοῦ ὁνείρου, τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ μυστικοῦ ὅπως καὶ ἡ ποίηση.

Ἔτσι ἡ εἴσοδος τοῦ συμβολισμοῦ καὶ ἀκριβέστερα τῆς ποίησης στὴν πεζογραφία ὑπῆρξε ἡ ὀριστικὴ ἀρνήσις τοῦ νατουραλισμοῦ τοῦ αὐστηροῦ ρεαλισμοῦ, εἶχε σὰ συνέπεια τὴ δημιουργία τοῦ ποιητικοῦ μυθιστορήματος, πρόσθεσε πολλὰ καινούργια στοιχεῖα στὸν πεζὸ λόγο καὶ τέλος πλάτυνε τὴν εὐαισθησίαν μας καὶ τὴν ἀντίληψιν ποὺ εἶχαμε τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

